

УДК 159.9

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2023.1\(19\).9](https://doi.org/10.17721/upj.2023.1(19).9)

Сердюк Л. З.,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач лабораторії психології особистості
імені П. Р. Чамати,
Інститут психології
імені Г. С. Костюка НАПН України
E-mail: lzserdyuk15@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8301-4034

Лагун М. В.,

здобувач ступеня PhD,
лабораторія психології особистості
імені П. Р. Чамати,
Інститут психології
імені Г. С. Костюка НАПН України
E-mail: mariialahun@gmail.com
ORCID: 0009-0006-3686-4478

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ АЛЬТРУЇСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено аналіз досліджень соціально-психологічних чинників альтруїстичної спрямованості особистості як категорії, що залежить від розвитку морально-духовної сфери особистості в цілому та пов'язана з соціально орієнтованими моральними цінностями, якостями та здібностями, які також розглядаються як особистісні ресурси, що сприяють самодетермінації та самореалізації особистості.

Альтруїстичну спрямованість визначено вагомим компонентом у структурі особистості, що є вираженням комплексу психологічних чинників, розвиток яких зумовлено низкою зовнішніх та внутрішніх чинників. Ключовою ідеєю альтруїзму є безкорисливість як непрагматично орієнтована основа діяльності, що здійснюється в інтересах інших людей і не припускає реальної вигоди. Альтруїстична поведінка, спрямована на безкорисливу допомогу іншим, прояв любові, добра та милосердя в соціальному просторі навколо себе,

сприяючи проявам альтруїзму, є підґрунтям гармонійного розвитку особистості.

Визначено структурно-динамічну модель та чинники альтруїстичної спрямованості особистості, в основі якої комплекс позитивних індивідуальних якостей, здібностей та властивостей особистості, які є внутрішніми ресурсами, що допомагають налагоджувати позитивні взаємини з оточуючими. Психологічним підґрунтям розвитку альтруїстичної спрямованості особистості є міра сформованості та вираження комплексу соціально обумовлених та внутрішньо детермінованих психологічних чинників, формування та рівень розвитку яких визначає її поведінку, діяльність, спілкування, спосіб мислення та свідомість. Розвиток моральних цінностей, позитивних індивідуально-психологічних якостей у парадигмі життєвого балансу між «брати» й «давати» має позитивний вплив на життя та діяльність, міжособистісну взаємодію з оточуючими, задоволеність життям, самореалізацію та психологічне благополуччя.

Ключові слова: альтруїзм, альтруїстична спрямованість, цінності, психологічні чинники, розвиток, соціально-психологічні чинники, кризові умови.

Вступ

Нестабільність сучасного суспільного простору, динаміка змін у соціально-економічному та політичному житті, безумовно, суттєво впливає на особистість та її поведінкові прояви в усіх сферах життя. За таких умов проблема вивчення альтруїзму та психологічних чинників, що сприяють розвитку альтруїстичної спрямованості особистості, набуває особливого значення й актуальності. Адже саме альтруїстична поведінка є тим необхідним підґрунтям, що допомагає не лише вижити у складних соціально-історичних умовах, зберегти власну цілісність, ідентичність, а й сприяє реалізації життєвого потенціалу й досягнення благополуччя, задоволеності життям, відчуття щастя, що є гуманітарною місією суспільства і психологічною основою для виживання нації, збереження її психічного здоров'я.

Постановка проблеми. Події, що відбуваються нині в Україні, стали не лише причиною руйнування звичного способу життя, втрати близьких людей, постійного місця проживання та роботи для багатьох українців, але разом з іншими соціальними та індивідуально-психологічними чинниками вплинули на зміни у свідомості людей, переосмислення власних життєвих цінностей та пріоритетів, переважно сприяли співпраці та взаємодії українців, що мало суттєвий вплив на консолідацію суспільства, форму-

вання впевненості та віри у майбутнє. Однак, не завжди такі зміни мають позитивний характер, сприяючи внутрішньоособистісному розвитку, і не завжди є вираженням прояву турботи та піклування про добробут інших людей. Тому дослідження психологічних чинників розвитку альтруїстичної спрямованості особистості, зумовлене необхідністю їх усвідомлення, осмислення та подальшого розвитку, має неабияку актуальність для виховання моральної свідомості, цінностей та якостей, важливих у подоланні різних життєвих ситуацій, збереження власного психічного здоров'я й психологічного благополуччя населення в цілому та формуванню здорових соціальних взаємин.

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття увага до вивчення альтруїзму, особистісних якостей та чинників, що впливають на його формування та розвиток значно зросла, що свідчить про суттєві зміни як у нашому суспільстві, в різних його сферах життя так і в усьому світі загалом.

Вивченню альтруїзму та його виховного потенціалу серед вітчизняних вчених приділялася значна увага. Так, зокрема, альтруїзм, як система ціннісних орієнтацій, що веде до виходу за межі власного Я особистості, виокремлювала З. Карпенко (2018), як духовно-моральна риса, необхідна для гармонійності характеру альтруїзм розглядав С. Максименко (2020), як духовна потреба людини, що є невід'ємною частиною та найвищим проявом її морального буття, етики соціальних взаємин між людьми альтруїзм відображався в працях М. Боришевського (2011), І. Беха (2018), М. Савчина (2010) та ін.

Комплексний аналіз досліджень сутності альтруїзму та альтруїстичної спрямованості свідчить про необхідність розвитку позитивності особистості, що досягається через гармонійний, позитивний розвиток оптимістичного мислення та сильних сторін характеру (Peseschkian, 1996), вихованню моральної свідомості, моральних та суспільно значущих чеснот (Бех, 2018; Жирун, 2007; Максименко, 2020; Малишенівський, 2013), цінностей та ціннісних орієнтацій (Барчій, 2020; Матяж, 2013), особистісних якостей, здібностей, таких як: любов, емпатія, милосердя, співчуття, турбота, допомога, відповідальність, доброзичливість, віра, надія тощо, які дозволяють вибудовувати позитивні, безкорисливі стосунки з іншими людьми (Бех, 2018; Максименко, 2020; Малишенівський, 2013; Сердюк, 2021), розвитку особистісної автономії, цілеспрямованості, самосприй-

няття, усвідомленості життєвих цілей в актуальному просторі та часі (Сердюк, 2021).

Виділення невиділених раніше частин загальної проблеми. Останнім часом більшою мірою увага дослідників була зосереджена на вивченні лише окремих елементів, що входять до структури альтруїстичної спрямованості особистості. Ми зробили спробу узагальнити і систематизувати наявні дослідження, визначити модель альтруїстично спрямованої поведінки та комплексу психологічних чинників її розвитку.

Мета статті. Визначення сутності альтруїстичної спрямованості особистості та психологічних чинників її розвитку.

Виклад основного матеріалу

Особистість за своєю природою завжди є конкретно-історичним вираженням тієї доби, тих соціальних умов, економічних та політичних відносин, в процесі та за участі яких відбувалося її становлення. Розвиток особистості є досить складним та багатограним явищем, що відбувається в процесі активної взаємодії з навколишнім середовищем, в процесі виховання, діяльності та спілкування, в опануванні соціальними нормами та цінностями, і зумовлений сукупністю різних зовнішніх та внутрішніх чинників, до яких відносяться як біологічні, так і соціальні, індивідуальні та психологічні.

Найвагомішою компонентою структури особистості, її системотвірною властивістю є спрямованість, що є комплексом стійких домінуючих мотивів, переконань, інтересів, бажань, схильностей, ідеалів, цінностей, які формують ціннісні орієнтації та є особистісними якостями, що визначають змістовний бік світосприйняття й поведінки людини, а також формують свідомість, характеризують її світогляд, ставлення до навколишнього світу, оточуючих людей та до самої себе, надають життєдіяльності осмисленості та упорядкованості.

Очевидно, що в основі альтруїстичної спрямованості особистості знаходиться поняття «альтруїзм», уведені в обіг французьким філософом О. Контом як діаметрально протилежне поняттю егоїзму, що є системою ціннісних орієнтацій особистості, в якій головним мотивом та критерієм моральної реальності постають інтереси іншої людини чи соціальної групи. Проте, зокрема, Р. Малишеновський (2013) зазначав про інтерпретацію альтруїзму не просто як певного обмеження природного егоїзму або моральної чесноти людини, а як інтегровану соціально значущу якість особистості, спроможну своєрідним чином наповнювати сенсом буття

людини та унормувати характер її соціальних зв'язків. У такому контексті, альтруїзм як усвідомлена ціннісна орієнтація, що визначає поведінку особистості, може стати сенсом життя особистості.

У працях (Бех, 2018; Боришевський, 2011; Максименко, 2004; Малиношевський, 2013; Пантюк, Панкюк, 2011), спрямованих на дослідження альтруїзму, наголошується на ідеї безкорисливої поведінки, за власною волею дії особистості, що спрямована на інших та характеризується такими ознаками як турбота, допомога, любов, самовідданість, самопожертва, відданість інтересам людей чи людства загалом, емпатія, милосердя, відсутність самолюбства, доброзичливість, свідоме і добровільне служіння людям, які залежать від виховання, соціального статусу, умов життя, здоров'я, темпераменту та характеру людини, тобто її соціального середовища.

Розглядаючи ціннісні орієнтації як вагомий компонент структури особистості та чинник розвитку її спрямованості, варто звернути увагу на декілька праць. Так, М. Барчій (2020) описувала ціннісні орієнтації як відносно стійку, соціально зумовлену спрямованість особистості на певні цілі, які мають сенсожиттєве значення та яка сприяє формуванню якостей особистості (надійність, вірність певним принципам та ідеалам, наполегливість, активність життєвої позиції тощо) чи певних зразків (способів) поведінки. Тобто формування ціннісних орієнтацій сприяє процесу розвитку особистості в цілому, вони відіграють вирішальну роль не лише у регуляції поведінки, а й у формуванні переконань, світогляду та життєвого шляху і складають вищий ієрархічний рівень диспозиційних утворень особистості. С. Матяж (2013) визначав цінності з одного боку як властивість того чи іншого суспільного явища чи предмета, які задовольняють потреби, бажання, інтереси та є соціально значущими уявленнями про добро, дружбу, справедливість, любов тощо. А з іншого боку цінності – це ставлення суб'єкта до предметів та явищ реальності, що виражається соціальними установками, ціннісними орієнтаціями, особистісними якостями, які є певною сукупністю ієрархічно пов'язаних між собою цінностей та джерелом формування яких виступає сенсожиттєва активність особистості.

Отже, з огляду на викладене, центральною ідеєю альтруїзму є безкорисливість як непрагматично орієнтована діяльність, що здійснюється в інтересах інших людей і не припускає реальної винагороди. А вагомим чинником розвитку альтруїстичної спрямованості особистості є моральні цінності та ціннісні орієнтації, які власне є центральними елементами моральної свідомості та самосвідомості особистості, способом регуля-

ції поведінки для встановлення позитивних міжособистісних стосунків. Тобто, ціннісні орієнтації визначають загальну спрямованість інтересів і прагнень людини. У ціннісній орієнтації О. Жирун (2007) вбачав спрямованість, мету людини, механізм індивідуальних стосунків, важливий психологічний чинник і ознаку соціалізації особистості, що є сполучною ланкою моральної свідомості та поведінки людини.

Як зазначав І. Бех (2018), особливе місце у життєвих цілях і сенсі існування людини належить її Я-духовному, а духовність розглядав як сукупність високосмислових цінностей, до яких відносив любов людини до людини, милосердя, безумовне піклування про людину, відповідальність тощо, що саме і породжує Я-духовне особистості, яке визначає і спосіб її життя. В свою чергу, М. Федорова (2015) зазначала, що моральні цінності притаманні тільки людині, носієм їх є духовна інтенція (спрямованість) поведінки. Вони ґрунтуються на емоційній основі і виявляються у поведінці, спрямованій на іншу людину через вияв добра та за своєю структурою складаються із моральної волі, яка в поєднанні з логічною та естетичною совістю спонукає прояв відповідальності в поведінці, в думках та почуттях; самооцінки індивіда, що проявляється не тільки у вимогливості до інших, але і до себе; моральних мотивів, які повинні бути загальнозначущими і обумовлювати досягнення моральних цілей.

Варто відмітити, що І. Бех та С. Максименко особливу увагу акцентували на любові як на найвищому моральному почутті у ціннісному світі особистості, що виступає і складником, і незаперечним показником її духовності одночасно. Так, С. Максименко (2004), аналізуючи вислів Е. Фромма, що «справжня любов – це діяльна активність, а не пасивний ефект, це перебування в певному стані, а не «впадання» в нього», формулює думку, що «любити означає перш за все давати, а не отримувати», де «давати» не означає «віддавати» в розумінні жертвувати чи залишатися без чогось, а є ознакою виявлення власної сили, відкритості себе, свого внутрішнього світу до іншої людини, що робить її тільки внутрішньо сильнішою та збагачує. На любові як ознаці особистості також наголошує І. Бех (2018), тобто любові, яка повинна трансформуватися у любов-дію, адже саме на цьому рівні, у більш широкому розумінні цього слова, вона стає спонукою до безкорисливого піклування про людину, до дієвого альтруїзму. Інакше кажучи, любов-дія має діяти у рамках людського добра. Виявом такої любові є радість правді чи милосердю та заперечення задрощів, схильність не отримувати задоволення від того, що хтось чинить кривду. Також він акцентує думку на розвитку самосвідомості, що, в свою чергу, є вагомим чинником розвитку альтруїзму. Із самосвідомістю пов'я-

зується вершинна мета розвитку особистості, набуття власної суб'єктності, під якою розуміється її здібність у кожній ситуації і за будь-яких обставин самостійно визначати свої соціальні дії і в кінцевому підсумку свою життєву спрямованість. Здібність, про яку йдеться, є широко узагальненим утворенням, а значить проходить тривалий час становлення, коли конкретні ситуації змушують особистість внутрішньо їх упорядкувати за соціальними способами вирішення і відповідною мотивацією. І лише після цього можливе узагальнення власних дій як показників суб'єктності особистості. Тут слід наголосити якраз на мотиваційному узагальненні, адже безпосередньо від їхнього змісту й буде залежати життєва спрямованість особистості.

Засновник позитивної психотерапії, в основі якої лежить гуманістичне бачення природи людини, N. Peseschkian (1996) виділяє дві базові здібності особистості, які, на його думку, є у кожній людини від природи. Це здатність до любові (первинні здібності) та здатність до пізнання (вторинні здібності), що є особистісними ресурсами, розвиток та актуалізація яких сприяє розвитку життєвої спрямованості особистості.

Досліджуючи внутрішні ресурси психологічного благополуччя, що є інтегральним показником рівня спрямованості особистості на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування, було виявлено взаємозв'язки між актуальними здібностями та особистісними конструктами, психологічними чинниками визначено встановлення позитивних стосунків з оточуючими, особистісну автономію, самодетермінацію, особистісне зростання, що характеризують особистість спрямовану на самореалізацію, задоволеність життям та психологічне благополуччя. Також встановлено, що первинні актуальні здібності визначають емоційні переживання в ставленні до себе та в міжособистісних взаєминах. Вони є дуже важливими регуляторами норм поведінки, оскільки пов'язані з такою психодинамічною категорією як почуття самоцінності особистості (Сердюк, 2021).

Отже, розвинутість первинних актуальних здібностей сприяє психологічному благополуччю, задоволеності життям, забезпечує реалізацію власного потенціалу та стійкість у стресових ситуаціях, що пов'язано з вірою у свої можливості, довірою до інших, переживанням самоідентичності та самототожності (Сердюк, 2021). Залежно від потреб організму та навколишнього середовища в якому знаходиться людина, його особливостей, включаючи вплив різноманітних соціальних елементів на формування та розвиток особистості в певному часовому просторі, таких як виховання, освіта, культура, базові здібності людини диференціюються у досить стійку структуру особистісних рис, які з часом визначають її індивідуальність

та характер (Сердюк, 2021), її життєву спрямованість та сприяють розвитку життєстійкості особистості, як здатності долати труднощі, вирішувати життєві проблеми та перепони.

Здійснений короткий аналіз досліджень змістовних складових альтруїзму та альтруїстичної спрямованості особистості, схематично представимо на рис. 1 як структурно-динамічну модель альтруїстичної спрямованості особистості.

Рис. 1. Структурно-динамічна модель альтруїстичної спрямованості особистості

Визначену нами модель характеризують такі основні положення:

1. Альтруїстична спрямованість особистості є цілісною соціально зумовленою властивістю, що складається із системи взаємопов'язаних ієрархічних форм, які відображають рівень розвитку внутрішньоособистісної структури.

2. Під дією сукупності різних рушійних сил життя, трансформації самосвідомості та, як наслідку, актуалізації процесу корекції власного Я, через самовиховання, людина здатна змінювати, підсилювати та збагачувати свою життєву спрямованість.

3. Альтруїстична поведінка, спрямована на безкорисливу допомогу іншим, прояв любові, добра та милосердя в соціальному просторі навколо себе, сприяючи проявам альтруїзму, є основою гармонійного розвитку особистості.

Висновки

Проаналізувавши праці вчених, які займалися вивченням альтруїстичної спрямованості та психологічних чинників її розвитку, слід відмітити складну структуру цього феномену та процесу його розвитку, на який впливає багато взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх чинників, що можуть змінюватися протягом всього життя особистості.

Психологічною основою розвитку альтруїстичної спрямованості особистості є міра сформованості та вираження комплексу соціально обумовлених та внутрішньо детермінованих психологічних чинників, формування та рівень розвитку яких визначає її поведінку, діяльність, спілкування, спосіб мислення та свідомість.

Чинниками альтруїстичної спрямованості особистості є позитивні індивідуальні якості, здібності та властивості особистості, які є внутрішніми ресурсами, що допомагають налагоджувати позитивні взаємини з оточуючими. Це, зокрема, морально-духовні цінності, любов та емпатія, милосердя, співчуття, самопожертва, особистісна автономія та незалежність, самоповага, самоцінність, відповідальність, турбота про інших тощо.

Розвиток моральних цінностей, позитивних індивідуально-психологічних якостей у парадигмі життєвого балансу між «брати» й «давати» має позитивний вплив на життя та діяльність, міжособистісну взаємодію з оточуючими, задоволеність життям, самореалізацію та психологічне благополуччя.

Перспектива подальших досліджень полягає у виявленні рівня розвитку психологічних чинників альтруїстичної спрямованості особистості та взаємозв'язків між ними в процесі її становлення.

Декларація про конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства і/або публікації цієї статті.

Список використаних джерел

Peseschkian, N. (1996). *Positive Family Therapy: The family as the therapist*. New Delhi : Sterling Paperback.

Барчій, М. С. (2020). Ціннісні орієнтації в структурі спрямованості особистості. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія», 1(11), 252–255.*

Бех, І. Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*. Київ-Чернівці : «Букрек».

Боришевський, М. Й. (2011). *Психологічні закономірності розвитку духовності особистості*. Київ : Педагогічна думка.

Жирун, О. А. (2007). Ціннісні орієнтації як елементи моральної свідомості особистості. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка, 3(21), 1, 117–121.*

Карпенко, З. С. (2018). *Аксіологічна психологія особистості*. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Максименко, С. Д. (2004). Особистість починається з любові. *Практична психологія та соціальна робота, 9, 1–8.*

Максименко, С. Д. (2020). *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*. Київ : Видавничий Дім «Слово».

Малиношевський, Р. В. (2013). Феномен альтруїзму у просторі соціального буття людини. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 17(1), 448–456.*

Матяж, С. В. (2013). Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія Соціологія, 215, 213, 27–30.* Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7

Пантюк, Т. І., Пантюк, Ю. М. (2011). Сутність альтруїзму та методи його виховання у дітей та молоді. *Педагогічні науки, 97, 167–171.*

Савчин, М. В. (2010). *Духовний потенціал людини*. Івано-Франківськ : Місто НВ.

Сердюк, Л. З. (2021). Внутрішні ресурси психологічного благополуччя особистості. *Організаційна психологія. Економічна психологія, 2-3(23), 91–99.* DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.10>

Сердюк, Л. З. (2021). *Самодетермінація психологічного благополуччя особистості*. (Монографія). Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська. Режим доступу: http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Serdjuk_1.pdf

Федорова, М. А. (2015). Моральні цінності особистості: сутність поняття та основні характеристики. *Проблеми освіти: збірник наукових праць, 105–109.* Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/22354>

References

Peseschkian, N. (1996). *Positive Family Therapy: The family as the therapist*. New Delhi : Sterling Paperback.

Barchij, M. S. (2020). Cinnisni orijentacii' v strukturi sprjamovanosti osobystosti [Value

orientations in the structure of personality orientation]. *Naukovyj visnyk Mukachiv'skogo derzhavnogo universytetu. Serija «Pedagogika ta psihologija», 1(11), 252–255. [in Ukrainian].*

Beh, I. D. (2018). *Osobystist' na shljahu do duhovnyh cinnostej [Developing one's personality towards spiritual values]. Kyiv-Chernivci : «Bukrek». [in Ukrainian].*

Boryshev's'kyj, M. J. (2011). *Psychologichni zakonomirnosti rozvytku duhovnosti osobystosti [Psychological patterns in the development of an individual's spirituality]. Kyiv : Pedagogichna dumka. [in Ukrainian].*

Zhyrun, O. A. (2007). Cinnisni orijentacii' jak elementy moral'noi' svidomosti osobystosti [The value orientations constitute elements of an individual's moral consciousness]. *Visnyk NTUU «KPI». Filosofija. Psihologija. Pedagogika, 3(21), 1, 117–121. [in Ukrainian].*

Karpenko, Z. S. (2018). *Aksiologichna psihologija osobystosti [Axiological personality psychology]. Ivano-Frankiv's'k : DVNZ «Prykarpats'kyj nacional'nyj universytet imeni Vasylja Stefanyka». [in Ukrainian].*

Maksymenko, S. D. (2004). Osobystist' pochynajet'sja z ljubovi [Personality begins with love]. *Praktychna psihologija ta social'na robota, 9, 1–8. [in Ukrainian].*

Maksymenko, S. D. (2020). *Psychologichni vymiry osobystisnoi' vzajemodii' cub'ektiv osvithogo prostoru v konteksti gumanistychnoi' paradygmy [Psychological dimensions of personal interaction with subjects of the educational space in the context of the humanistic paradigm]. Kyiv : Vydavnychij Dim «Slovo». [in Ukrainian].*

Malynoshevs'kyj, R. V. (2013). Fenomen al'truizmu u prostori social'nogo buttja ljudyny [The phenomenon of altruism in the space of human social existence]. *Teoretyko-metodychni problemy vyhovannja ditej ta uchniv's'koi' molodi, 17(1), 448–456. [in Ukrainian].*

Matjazh, S. V. (2013). Klasyfikacija cinnostej ta cinnisnyh orijentacij osobystosti [Classifying values and personal values orientations]. *Naukovi praci Chornomors'kogo derzhavnogo universytetu imeni Petra Mogili kompleksu «Kievo-Mogiljans'ka akademija». Serija Sociologija, 215, 213, 27–30. [in Ukrainian]. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdsoc_2013_225_213_7*

Pantjuk, T. I., Pantjuk, Ju. M. (2011). Sutnist' al'truizmu ta metodi jogo viovannja u ditej ta molodi. [The concept of altruism and the techniques for educating children and youth about it]. *Pedagogichni nauki, 97, 167–171. [in Ukrainian].*

Savchin, M. V. (2010). *Duhovnij potencial ljudini [Spiritual growth potential of a person]. Ivano-Frankiv's'k : Misto NV. [in Ukrainian].*

Serdjuk, L. Z. (2021). Vnutrishni resursi psihologichnogo blagopoluchchja osobistosti [Internal resources of psychological well-being of the individual]. *Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija, 2-3(23), 91–99. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.10>*

Serdjuk, L. Z. (2021). *Samodeterminacija psihologichnogo blagopoluchchja osobistosti [Self-determination of psychological well-being]. (Monografija). Kyi'v – L'viv : Vidavec' Viktorija Kundel's'ka. [in Ukrainian]. Retrieved from: http://psychology-naes-ua.institute/userfiles/files/Serdjuk_1.pdf*

Fedorova, M. A. (2015). Moral'ni cinnosti osobystosti: sutnist' ponjattja ta osnovni harakterystyky [The moral values of an individual: the essence of the concept and its main characteristics]. *Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prac', 105–109. [in Ukrainian]. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/22354>*

Abstract

Serdiuk L. Z.,

DSc. in Psychological Sciences, Professor,
Head of the Laboratory of Psychology of Personality,
Kostiuk Institute of Psychology, NAES of Ukraine
E-mail: lzserdyuk15@gmail.com

Lahun M. V.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Laboratory of Psychology of Personality,
Kostiuk Institute of Psychology, NAES of Ukraine
E-mail: mariialahun@gmail.com

THE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF PERSONALITY ALTRUISTIC ORIENTATION DEVELOPMENT IN CRISIS CONDITIONS OF LIFE

The article analyses the socio-psychological factors of an individual's altruistic orientation as a category that depends on the development of personality moral-spiritual sphere and is linked to socially oriented moral values, qualities and abilities. These factors are also considered as personal resources that contribute to an individual's self-determination and self-realization.

Altruistic orientation is a significant component within the structure of personality, is a set of psychological factors developed under influence of various external and internal conditions. The central idea of altruism revolves around selflessness, serving as a non-pragmatic foundation for actions done in the interests of others and devoid of any real personal gain. Altruistic behavior, directed towards selfless assistance to others, the expression of love, kindness and compassion in the social sphere, fosters manifestations of altruism and serves as a cornerstone for personality harmonious development.

We determined a structural-dynamic model and factors of personality altruistic orientation; the model was based on a set of positive individual qualities, abilities and characteristics that serve as internal resources facilitating positive interactions with the environment. The psychological foundation for altruistic orientation development is a formed and expressed set of socially conditioned and internally determined psychological factors, which level of formation and development determine an individual's behavior, activities, communication,

thinking patterns and consciousness. The development of moral values and positive individual-psychological qualities within the paradigm of life balance between «taking» and «giving» exerts a positive influence on life and activities, interpersonal interactions with others, life satisfaction, self-realization and psychological well-being.

Key words: *altruism, altruistic orientation, values, psychological factors, development, socio-psychological factors, crisis conditions.*

Отримано – 17 квітня 2023

Рецензовано – 21 квітня 2023

Прийнято – 25 квітня 2023

Received – April 17, 2023

Revision – April 21, 2023

Accepted – April 25, 2023